

Han hadde sikkert posta flust med statusoppdateringer hver bidige dag

Billedtekster

- s. 48 Ungdomsbilde av Bertolt Brecht, ca. 1916.
s. 49:1 Plakat til filmen *Kuhle Lampe, oder: Wem gehört die Welt?*
s. 49:2 Fra *Kuhle Lampe, oder: Wem gehört die Welt?*
En film om arbeidsløshet og venstrepolitikk i Weimar-republikkens Tyskland. Manus og idé: Bertolt Brecht, musikk: Hanns Eisler, regi: Slatan Dudow. Berlin 1932.
s. 49:3 Bertolt Brecht og Helene Weigel i eksil i Lidingö.

Sannelig, jeg lever i mørke tider!
Et troskyldig ord er dumdristig.
En glatt panne
tyder på ufolsomhet. Den som ler
har ennå ikke tatt til seg
den forferdelige nyheten.

Dette er første vers i diktet «Til de som er født etterpå» (An die Nachgeborenen) skrevet i 1936. Den tyske teatermannen, dramatikeren og lyrikeren, Bert Brecht ville ha vært 120 år i år. Det er altså intet jubileum, men en interesse for hans lyrikk, som er motivasjonen for at en gjendiktning nå er utkommet på norsk.

Johann Grip har gjort et utvalg blant Brechts dikt som ikke er deler av eller blitt inkorporert i stykkene hans, derfor finner vi ikke de mest kjente tekstene. Jeg tenker bl.a. på sangteksten «Mackie Kniven» («Die Moritat von Mackie Messer» fra *Tolvskillingsoperaen*) som også har diktform, i stedet har han tatt med «Salmer» (til Gud, til moren, til kjærligheten). «Balladen om Anna Skyanskts død» står i stedet for den mer kjente «Minne om Marie A.» som Brecht også skrev da han var 22 år. Om de ungdommelige diktene er relevante eller representative – Grip vil vise bredden, kanskje en annen Brecht, enn den agiterende kommunisten?

Hvorfor Brecht?

Brechts teorier om og konkretiseringer av det episk teater har hatt stor innflytelse, og han er en omstridt person. Ikke minst hans politiske slagseite, som uomtvistelig er venstrevridd, marxistisk og kommunistisk – noe som for mange er skjellsord og ensbetydende med Stalin-regimet i Sovjetunionen, blir kritisert.

Grip spor «Hvorfor Brecht?» og svarer at Brechts evne til å vekke tanker og presentere dem for leseren «i et tilsynelatende enkelt språk» har alltid fascinert ham. Jeg er glad for presiseringen «tilsynelatende». I norsk språkstrid er det sterke stemmer som roper på et enklere språk, noe som samsvarer med FrPs slagord i forrige valgkamp: En enklere hverdag! Bort med mangfoldet, flerkjøpet, det urene. Enkelt, greit og oversiktig, overskuelig, les: kontrollerbart.

Brecht i dag, «sett i sammenheng med den erkjennelsesmessige revesaksas dagens lyrikk sitter i» – slik formulerer Grip aktualitten. I ei tid hvor en har mista troen på ordet og den som sier noe, «hvor språkets formidlende og beskrivende evne er blitt satt under tvil eller blitt helt diskreditert», hvor det likevel snakknes og postuleres mer enn noensinne, er Brechts lyrikk ikke kun fôler. De er «et interessant korrektiv», skriver Johann Grip i forordet, hvor han gir en fin og fintfølende historisk innføring.

«Oversettelsen formidler hvor sterkt nåtiden minner om mellomkrigstiden under Weimarrepublikken»

Naturdikter?

Foruten å følge kronologien, som om det var en utvikling i forfatterskape fra begynnelse til slutt, er hovedtråden i utvalget en vektlegging av eksil, stedene, landskapet. Brecht som landskapsdikter, det overraska meg svært, og kan ha med det å gjøre at jeg har gått DDR-skolen; jeg er vant til Brecht på tysk. Jo, han beskriver landskap, hovedsakelig byens, og den menneskelige naturs indre landskap, dessuten busker og bær som han minnes. Han metaforiserer det ikke, går ikke inn i det, reflekterer eller ser seg som en del av landskapet. Han retter heller et blikk på den menneskelige situasjon og forfatning. Opptatt av å formidle sin idé om hvordan de samfunnsmessige forhold kunne vært bedre og burde forandres, peker og projiserer han, beskriver hvor ille det er, ofte konkret og bombastisk. Brecht har utsgangspunkt i ekspresjonismen, også som tema: storby og krig. Som lyriker kan han sees i forlengelse av Georg Heym, som et politisk motstykke til Gottfried Benn, og sammenliknes med Else Lasker-Schüler.

I diktet «Til det danske tilfluksstedet» står: ALL SANNHET ER KONKRET med store bokstaver, et sitat som kan føres tilbake til Lenin («Sannheten er alltid konkret.»), som også den norske Brecht-eksperten Finn Junker har plukket opp. Den foranstilte set-

ningen hos Lenin (som igjen har hentet det fra Hegel) lyder: «Es gibt keine abstrakte Wahrheit.» (Det fins ingen abstrakt sannhet). Brecht har satt utsagnet inn i et minne om huset sitt i Svendborg, som da er okupert, han selv er i USA og spør om det vil bestå. Om det er Sannheten med stor S, enhver eller alle sannheter, meningsfeltet er åpent. Versalskrift som stilmiddel finner en også hos de tyske dramatikerne Heiner Müller og Lothar Trolle, uten at de kan kalles for Brecht-epigoner.

Familiefar?

Brecht i norsk språkdrakt, kler den ham? Da jeg hørte et opptak hvor diktene ble lest, virket det ukjent, jeg må innrømme det. Det virket snilt, betoningen fremmed. Er det en mildere Brecht som her blir presentert, så harmonisk. Det kan være fordi det norske språket synger mer, en lys letthet – man har ikke den harde hverdagen, virkeligheten som ofte klinger med når Brecht-tekster leses på tysk.

Brecht som naturdikter, med salmer og barnedikt, som en familiefar – verken i skandinavisk eller sosial forstand, ei var han snill mot sine damer, elskerinner og kvinnelige medarbeidere, en ego- og erotoman, ikke politisk korrekt nei. Likevel, utgivelsen formidler hvor sterkt nåtiden minner om mel-

lomkrigstiden under Weimarrepublikken og at den «krever en opprørsk poesi». Og etter hvert er jeg glad for at Grip har gjort det store og solide arbeidet med gjendiktingen.

To linjer vil jeg likevel ta fatt i (fra første og siste vers i «Til de som ...») hvor ordene «arglos» og «Nachsicht» er oversatt med «troskyldig» og «forsonlighet». «Das arglose Wort ist töricht». Arglos – harmlos, töricht – täpelig, dumdristig – dreist. Linja sier at ord uten sinne er fåfengt, og oversettelsen har spenst: «Et troskyldig ord er dumdristig.»

Sett i forhold til avslutningen, («Gedenkt unsrer / Mit Nachsicht» – «tenk da på oss / med forsonlighet»), hvor «Nachsicht» er oversatt med «forsonlighet», får det et krisent tilsnitt. «Nachsicht» kunne også oversettes med «omsyn» – for å unngå begrepene om skyld og soning. Selv om det også er en del av innholdet; han ber oss om å være overbærende, bær over med oss – forfengelig som han var, stilte han også sine feil til skue. Hos Hegel er begrepet forsoning forbundet med syntese, ved dialetikkens ende, en oppheving av motsetningene, et ønske om enhet. Kanskje dette gir gjendiktingen et harmonisende skimmer.

Aldrimerland

På de siste sidene i boka, hvor diktenes første-

linjer står alfabetisk, savner jeg sidetall for å kunne finne fram i utvalget. Slik fortægnelsen står, ser den ut som et tavle – som et dikt. Og de pregnante titlene som «700 intellektuelle tilber en oljetank», «Jeg er søppel», «Den vakte gaffelen», gir en lyst til å lese mer.

Oversikten avslutter med «Å, Tyskland, bleke mor!» som gjenspeiler det første diktet, det foranstilte som bryter med kronologien, «Tyskland, du blonde, bleke». Denne oppstillingen av et «ring»-motiv avleder et spørsmål: Har det dreid seg om moren hele tiden? Nei, det er «aldri mer land», det som han forlot, det han måtte flykte fra – Tyskland, hvor militær- og kapitalmakt rådet; dets her skende ideologi hadde ført landet inn i 1. verdenskrig og deretter frembrakt den andre.

*Men dere, når den tid kommer
da mennesket er menneskets hjelper,
tenk da på oss
med forsonlighet.*

Dette er siste vers i samme dikt, «Til de som ...» – jeg stusser over at det ikke er objektformen her, «dem», akkusativ som på tysk, for det er rettet til noen. Brecht skrev det uten virkelig å kunne vite hvilke tider som var i komme. Med skrekken fra krigen i ryggen, med angst for ny – under Weimartidens tumulter og politiske tilspissing.

Solidaritetssangen

En annen sangtekst i diktform som jeg også savner, er «Solidaritätslied» skrevet til filmen

Kuhle Wampe (1932) med musikk av Hanns Eisler. Den ble og blir ofte sunget: «Fremad og aldri glemme», jeg synes den er aktuell i dag.

Denne gjendiktingen får meg til å lese Brecht igjen. Den er ledig og mindre militant enn andre norske utgivelser. Et par forskyninger i linjedelingene og ikke minst utvalget gir en mye mildere Brecht enn en er vant til. Tema som klassekampen, er nedtont. Mildheten som dominerer utvalget og gjendiktingene, gir tekstene et mindre dogmatisk preg.

Noen av gjendiktingene er gjort i samarbeid med Henning Hagerup og publisert tidligere. Den ubeskjedne arbeidsnarkomane Brecht – i dag ville han sikkert har posta flust med statusoppdateringer hver bidige dag.

Bertolt Brecht
Naturdikt I
(Svendborg)

*Gjennom vinduet, de tolv kvadratene
ser jeg et knortete pæretre med hengende greiner
på en ujevn plen, hvor det ligger litt strå.
Den er avgrenset av en strekning med oppkastet jord
hvor busker er plantet, og lavere trær.
Bak denne hekken, bar nå om vinteren,
löper gangveien, avgrenset av et gjerde
med knehøyde og hvitmalte planker: et par meter bak det
står et lite hus med to vinduer i grønne rammer av tre
og et teglsteininstak, som er like høyt som muren.
Muren er propert hvittet, også de par meter med mur
som forlenger huset langsmed siden, tilbygd i etterhånd
er propert hvittet. Slik som på venstre side, hvor den trer litt
tilbake, er det også en grønn tredør i tilbygget
og da sundet begynner på den andre siden av huset
og vannoverflaten på høyre side ligger i skygge
med treskur og busker for seg
har det lille huset vel alt i alt tre utganger.
Det er bra for beboere som er mot urett
og kan bli hentet av politiet.*

Gjendiktet av Johann Grip / Henning Hagerup, 1999, i: Bertolt Brecht, *Landskap i eksil*, Kolon Forlag 2017.